

พระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย

ประเวศ วะสี

คำอภิปรายในการสัมมนาวิชาการเรื่อง “พระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย”

จัดโดย

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ สถาบันพระปกเกล้า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ

๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๐

แต่โบราณมา ประชาชนไทยสัมพันธ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์
ด้วยอารมณ์ คือความรัก ซึ่งก็เป็นเรื่องที่ดีและตรงไปตรงมา

แต่ในปัจจุบันสังคมมีความสลับซับซ้อน ยาก และล่อแหลมมาก
ต้องปรับอารมณ์ให้เป็นอารมณ์ทางปัญญา สังคมไทยจึงจะสามารถ
ฝ่าวิกฤตไปสู่จุดลงตัวใหม่ได้

๑.

แนวคิดและบทเรียน

ต่อไปนี้เป็นแนวคิดและบทเรียนเพื่อประกอบการพิจารณา ๗ ประการ คือ

(๑) ถ้าระบอบประชาธิปไตยลงตัว พระมหากษัตริย์ไม่ลำบาก

ยกตัวอย่างในประเทศไทย ที่ประชาธิปไตยค่อนข้างลงตัวมาตั้งแต่ก่อนสมเด็จพระนางเจ้าวิคตอเรีย พระมหากษัตริย์หลายพระองค์ไม่เก่งหรือบางพระองค์ก็ถึงกับไม่ดีด้วยซ้ำไป แต่ก็อยู่ได้ มีนายกรัฐมนตรีที่เก่งๆ เช่น ลอร์ดเมลเบิร์น วิลเลียม พิตต์ แกลดสโตน ดิสราเอลี และอื่นๆ บริหารบ้านเมืองประชาชนฉลาด มีสิทธิ มีเสียง มีส่วนร่วม ทั้งพระมหากษัตริย์ นายกรัฐมนตรี และประชาชน มีความสัมพันธ์ที่ลงตัว บ้านเมืองมั่นคงแข็งแรง พระมหากษัตริย์ นายกรัฐมนตรี ประคับประคองซึ่งกันและกันอย่างละเอียดละเอียดอ่อนและประณีตยิ่ง

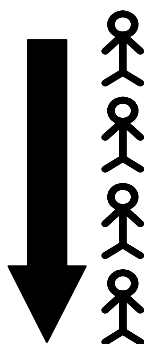
(๒) ถ้าระบอบประชาธิปไตยไม่ลงตัว ลำบากหมดทั้งพระมหากษัตริย์ นายกรัฐมนตรี และประชาชน

ดังในประเทศไทย แม้แต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ ประชาธิปไตยล้มลุกคลุกคลานเรื่อยมา มีความขัดแย้งถึงฆ่าฟันและนองเลือดก็หลายครั้ง ใครมาเป็นรัฐบาลก็ลำบาก แก้ปัญหาไม่ได้ ประชาชนก็ลำบากไม่พ้นจากความยากจนและการขาดความเป็นธรรมทางสังคม พระมหากษัตริย์ก็ถูกเรียกร้องให้ใช้อำนาจ ซึ่งก็ทำให้ทรงอยู่ในฐานะที่ลำบากอย่างยิ่งและอันตราย

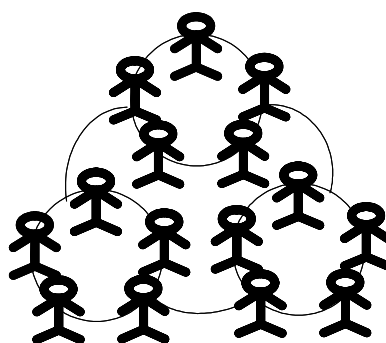
(๓) ในสังคมที่มีโครงสร้างทางดิ่ง ประชาธิปไตยไม่มีวันลงตัว

โครงสร้างทางดิ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนข้างบนที่มีอำนาจกับคนข้างล่างที่ไม่มีอำนาจ ตามรูป ๑ (ก) ในโครงสร้างแบบนี้ขาดความเสมอภาคและภราดรภาพ

ส่วนโครงสร้างทางราบ หมายถึงคนในสังคมมีความเสมอภาค สามารถเข้ามารวมตัวร่วมคิดร่วมทำอย่างอิสระและเท่าเทียมกัน ตามรูป ๑ (ข) สังคมที่มีโครงสร้างอย่างนี้เรียกว่า มีความเป็นประชาสังคม (Civil Society)

(ก) สัมพันธภาพเชิงอำนาจทางดิ่ง
จากบนลงล่าง

(ข) สัมพันธภาพทางราบ ด้วยความเสมอภาค
ภราดรภาพ เป็นประชาสังคม (Civil Society)

รูป ๑ โครงสร้างสังคมทางดิ่ง (ก) และทางราบ (ข)

สังคมที่มีโครงสร้างทางดิ่ง เศรษฐกิจจะไม่ดี การเมืองจะไม่ดี และศีลธรรมจะไม่ดี และจะไม่มีวันดี
ตราบไต่ที่ยังมีโครงสร้างทางดิ่ง

สังคมไทยมีโครงสร้างทางดิ่ง เพียงแต่มีการเลือกตั้ง ประชาธิปไตยก็ไม่ลงตัว และจะเป็นเช่นนั้น
เรื่อยไป ตราบเท่าที่ไม่ปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม เพราะในโครงสร้างที่ขาดความเสมอภาค ความเป็น
ธรรมทางสังคมและประชาธิปไตยเกิดไม่ได้ ต่อให้รณรงค์เรื่องศีลธรรมเท่าใดๆ ศีลธรรมก็ไม่เกิด เพราะ
โครงสร้างขาดศีลธรรม

(๔) ทุนนิยมบนโครงสร้างทางดิ่ง ยิ่งขยายความไม่เป็นธรรม

ขณะนี้เศรษฐกิจระบบทุนนิยมปกคลุมไปทั่วโลก เงินจำนวนมหาศาลเคลื่อนที่ด้วยความเร็วของแสง
เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ ประเทศที่โครงสร้างอ่อนแอจะลำบากยิ่ง เมื่อทุนนิยมเกิดขึ้นหรือเข้าไปในประเทศที่มี
โครงสร้างที่เป็นธรรมอยู่แล้ว ผลเสียอาจจะเกิดไม่มากเท่าเมื่อรับเอาระบบนี้เข้าไปในโครงสร้างที่ขาดความเป็น
ธรรม

ระบบทุนนิยมจะทำให้ช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบท และระหว่างคนจนกับคนรวยถ่างมากขึ้น
ช่องว่างนี้จะทำให้เกิดปัญหาทางการเมืองที่แก้ไขได้ยาก เงินจะเข้ามาทำให้ประชาธิปไตยฉ้อฉลบิดเบี้ยวไม่ลง
ตัว เกิดเป็นที่เรียกว่า ชนกิจการเมือง

(๕) เงินขนาดใหญ่ทำให้เกิดอำนาจอย่างไม่เคยมีมาก่อน

แต่โบราณมา นักธุรกิจก็ให้เงินแก่ขุนนางและถวายพระเจ้าแผ่นดินเพื่อความสะดวกในการค้าขาย
ในสมัยประชาธิปไตย นักธุรกิจก็ให้เงินแก่นักการเมืองหรือพรรคการเมืองทุกพรรคเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันในธุรกิจ
ของตน ต่อมานักธุรกิจขนาดใหญ่รวมทุนกันเข้ามามีอำนาจทางการเมืองเสียเอง ดังในรัฐบาลที่ผ่านมา เมื่อเงิน
ขนาดใหญ่เข้ามามีอำนาจทางการเมือง แม้ผ่านการเลือกตั้ง ก็ยังทำให้ประชาธิปไตยบิดเบี้ยวไม่ลงตัวมากขึ้น

ในระบบทุนนิยมทำให้คนรวยรวยได้มากอย่างไม่เคยมีมาก่อน สมมติว่าใครมีเงิน ๒๐๐,๐๐๐ ล้าน
บาท และต้องการใช้เงินเพื่อสร้างฐานอำนาจของตนเอง จะเป็นอำนาจอย่างที่เราไม่เคยรู้จักมาก่อน เพราะถ้ามี
เงินมากขนาดนั้น การจะใช้จ่ายเงินสัก ๑๐๐ ล้าน ๓๐๐ ล้าน หรือแม้แต่ ๑,๐๐๐ ล้าน ไปซื้อใครก็เป็นเรื่องเล็ก
สำหรับเขา แต่เป็นเรื่องใหญ่สำหรับผู้ถูกซื้อ ไม่ว่าจะเป็นคนในวงการใดๆ ทหารหรือพลเรือน รวมทั้งสามารถ
ซื้อการสื่อสารในระดับโลก ซื้อลอบบี้ยิสต์ระดับโลก หรือจ้างบริษัทที่รับจ้างโค่นล้มรัฐบาลต่างชาติก็ยังได้

อำนาจเงินขนาดใหญ่อาจสั่นคลอนประเทศทั้งประเทศ และสั่นคลอนสถานภาพของสถาบัน
พระมหากษัตริย์อย่างรุนแรง

(๖) มีแต่การเมืองภาคประชาชนเท่านั้นที่จะยืนหยัดต่อสู้ได้

ในเมื่อเงินขนาดใหญ่มีอำนาจซื้อมหาศาล กลไกของรัฐจะมีภูมิคุ้มกันน้อย เพราะถูกซื้อได้ง่าย มี
แต่การเมืองภาคประชาชน เช่น ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่มีแนวร่วมกว้างขวางเท่านั้น
ที่จะยืนหยัดต่อสู้ได้

นี่ก็เช่นเดียวกับเรื่องความไม่ถูกต้องอื่นๆ ในชุมชนท้องถิ่น เช่น การตัดไม้ทำลายป่า ผู้ตัดไม้
ทำลายป่ามีอิทธิพลและมีอำนาจมาก เช่น มีเงิน มีเครื่องมือ มีอาวุธ เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถป้องกันได้ มีแต่
จะถูกฆ่าตายหรือฆ่าตัวตายเท่านั้น แต่เมื่อประชาชนรวมตัวกันก็สามารถหยุดยั้งความไม่ถูกต้องได้ เช่น ที่ดอย
สามหมื่นจังหวัดเชียงใหม่ หรือที่อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง เป็นต้น

(๗) รัฐประหารและอมาตยาธิปไตยไม่ใช่คำตอบ

เมื่อประชาธิปไตยไม่ลงตัว มีความขัดขัดทางการเมือง ก็เกิดรัฐประหารเสียที แต่รัฐประหารก็ไม่ใช่ว่าคำตอบ การยึดอำนาจอาจจะไม่ยาก แต่หลังยึดแล้วยากมากดังที่เห็นๆ กันอยู่

ในสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ที่ซับซ้อนและเชื่อมโยงกันหมดทั้งโลก ทหารและอำมาตย์ต่างๆ ไม่เข้าใจการเมืองพอที่จะมีสมรรถนะและสามารถสร้างความเป็นเอกภาพท่ามกลางความหลากหลาย สังคมจึงสับสน แยกแยะ อาจเกิดความรุนแรง และมีเรื่องกระทบกระทั่งอันสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างไม่เคยมีมาก่อน

๒.

แนวทางการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้ลงตัว

ความพยายามพัฒนาประชาธิปไตยใน ๗๕ ปี ที่ผ่านมามีไม่ลงตัว เพราะเราเอาแต่การพัฒนาแบบกลไกระดับชาติเท่านั้น ถ้าจะพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้ลงตัว ต้องเน้นที่รากฐานของประชาธิปไตย ๔ ประการ ดังต่อไปนี้

(๑) จิตสำนึกและศีลธรรมประชาธิปไตย ประชาธิปไตยจะเป็นเรื่องแค่งลไกไม่ได้ เพราะถ้าเป็นแค่งลไก กลไกก็ทำตามอย่างที่เราเห็นๆ ไม่เกิดประชาธิปไตยที่แท้จริง ประชาธิปไตยที่แท้จริงต้องมีรากลึกอยู่ในจิตสำนึกและศีลธรรม ศีลธรรมพื้นฐานคือการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ศีลธรรมพื้นฐานนี้เป็นรากฐานของประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน ความเสมอภาค มาตรฐาน และความเป็นธรรมทางสังคม ครอบคลุมที่สังคมไทยยังขาดศีลธรรมพื้นฐานนี้ ประชาธิปไตยที่แท้และความเป็นธรรมทางสังคมย่อมไม่เกิด และประเทศจะลำบากเรื่อยไป จึงควรเอาใจใส่และพัฒนาเรื่องนี้อย่างจริงจัง โดยเฉพาะระบบการศึกษาและการสื่อสาร

(๒) ความเสมอภาค มาตรฐานทางสังคมเข้มแข็ง เพื่อปรับเปลี่ยนสังคมทางดิ่งให้เป็นสังคมทางราบหรือประชาธิปไตย เพราะตรรกะที่ขาดความเป็นประชาธิปไตย เศรษฐกิจจะไม่ดี การเมืองจะไม่ดี และศีลธรรมจะไม่ดี ควรส่งเสริมการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำในทุกพื้นที่ ในทุกองค์กร และในทุกเรื่องให้เกิดความเป็นประชาธิปไตย หรือสังคมเข้มแข็ง

(๓) ประชาธิปไตยชุมชน ประชาธิปไตยท้องถิ่น (Local democracy) ไม่มีประชาธิปไตยที่ไหนเป็นไปได้โดยปราศจากความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น การสร้างพระเจดีย์ต้องสร้างจากฐาน ถ้าสร้างจากยอดก็จะพังลงๆ เราสร้างอะไรก็สร้างจากยอด จึงพังลงๆ ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา ฐานของสังคมคือชุมชนท้องถิ่น ต้องปลดปล่อยและส่งเสริมประชาธิปไตยชุมชนและประชาธิปไตยท้องถิ่นอย่างจริงจังและรวดเร็ว

(๔) การเมืองภาคประชาชนที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ เราไม่ต้องการเห็นการยึดอำนาจโดยนายทุน และไม่ต้องการการปฏิวัติรัฐประหาร ที่ผ่านมามีแต่การรวมตัวของประชาชนเท่านั้น ที่มีกำลังด้านทานสิ่งไม่พึงปรารถนาทั้งสอง ระบอบประชาธิปไตยจะไม่วันลงตัวโดยปราศจากการเมืองภาคประชาชนที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ การเมืองภาคประชาชนคือการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบาย ในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และในการตรวจสอบอำนาจรัฐทุกระดับ ในการนี้

ต้องมีการใช้ความรู้ ข้อมูล หลักฐานอย่างมาก จึงจำเป็นต้องมีการวิจัยค้นคว้าและการเข้าถึงการสื่อสารสาธารณะที่เป็นอิสระ

รัฐมักมองการเคลื่อนไหวของประชาชนว่าเป็นศัตรู เมื่อได้รัฐมองว่าความเคลื่อนไหวของประชาชนเป็นมิตร และเป็นพลังสำคัญที่สุดในการสร้างระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อนั้นระบอบประชาธิปไตยจะลงตัวได้เร็วขึ้น

การเมืองระดับชาติ การเมืองระดับชาติจะต้องเชื่อมโยงกับฐานของระบอบประชาธิปไตยดังกล่าวในข้อ (๑) ถึง (๔) ข้างต้น ถ้าการเมืองระดับชาติไม่เชื่อมโยงกับฐานก็จะล้มลุกคลุกคลานเรื่อยไป เพราะไม่มีพระเจดีย์องค์ใดที่สร้างสำเร็จจากยอด อะไรที่สร้างจากยอดโดยไม่มีฐานที่แข็งแรงรองรับก็จะพังลงๆ

ขณะนี้มีการถกเถียงกันในเรื่องร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อย่างกว้างขวางและเข้มข้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ดี เพราะจะเป็นการยกระดับการเรียนรู้เรื่องรัฐธรรมนูญกับระบบการเมืองของสังคมไทยครั้งใหญ่ แต่ขออย่าให้มองการเมืองระดับชาติอย่างแยกส่วนจากฐานรากของระบอบประชาธิปไตย เพราะจะไม่ทำให้ระบอบประชาธิปไตยลงตัว และจะลำบากยากเย็นกันต่อไป

สำหรับการเมืองระดับชาติขอฝากไว้ ๓ ประเด็น คือ

หนึ่ง กลไกการป้องกันชนกิจการเมืองที่ทรงประสิทธิผล

สอง ระบบการตรวจสอบและลงโทษการทุจริตประพฤติมิชอบทางการเมืองอย่างรุนแรงที่ทำให้ไม่กล้าทำผิด

สาม การพัฒนาพรรคการเมืองให้มีความเป็นสถาบันของระบอบประชาธิปไตย

๓.

รัฐและพระมหากษัตริย์ ในระบอบประชาธิปไตย

รัฐและระบบพระมหากษัตริย์มีประวัติศาสตร์ในรัฐไทยมายาวนานในความเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คือพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจรวมศูนย์สูงสุด ก่อนเสียกรุงแก่พม่าครั้งที่ ๑ ใน พ.ศ. ๒๑๑๒ นั้น อันตรายต่อการครองราชย์คือเจ้านายที่ไปครองหัวเมืองแล้วสะสมกำลังมีความเข้มแข็งขึ้น ตั้งแต่หลังรัชกาลพระเอกาทศรถเป็นต้นมา เติบโตด้วยการประหัตประหารแย่งชิงอำนาจในกรุงศรีอยุธยาจนบ้านเมืองอ่อนแอ และเสียแก่พม่าครั้งที่ ๒ ในปี พ.ศ. ๒๓๑๐

ในความเป็นรัฐรวมศูนย์อำนาจและพระมหากษัตริย์เป็นองค์รัฐชาติปัตย์มีข้อดีที่ทำให้คนไทยสามารถรวมตัวสู้ศึกสงครามได้เป็นส่วนใหญ่ มีรัฐประศาสนนโยบายในเรื่องคนต่างชาติและต่างศาสนาที่เหมาะสม ทำให้มีการอยู่ร่วมกันระหว่างคนต่างเชื้อชาติ ต่างศาสนา มาด้วยความสงบค่อนข้างดี

แต่การแย่งชิงอำนาจกันอย่างรุนแรงในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้หล่อหลอมวัฒนธรรมในระบบราชการในการหวาดระแวงและระมัดระวังไม่ให้ใครมีกำลังและบารมีขึ้นมา นอกจากองค์พระมหากษัตริย์ ดังที่ครูบาศรีวิชัยเมื่อมีบารมี สามารถรวมคนบูรณะพระธาตุดอยสุเทพที่เชียงใหม่ ก็ถูกจับตัวลงมาที่กรุงเทพฯ การ

ระมัดระวังและทอนกำลังอื่นๆ ลง ในด้านหนึ่งได้ป้องกันราชบัลลังก์ให้มั่นคงต่อเนื่องยาวนานตลอดสมัยรัตนโกสินทร์ แต่ในอีกด้านหนึ่ง เมื่อสังคมเศรษฐกิจขยายตัวมีความซับซ้อนมากขึ้นและพยายามคลี่คลายไปสู่ระบบประชาธิปไตย ระบบราชการที่รวมศูนย์และหวาดระแวงทำให้เกิดความไม่ลงตัวหลายอย่าง เช่น

หนึ่ง เราไม่มีคนเก่งๆ ดีๆ และมีบารมีในสังคมมากพอที่จะช่วยแก้วิกฤตชาติเมื่อถึงคราวจำเป็น เพราะในสังคมที่รวมศูนย์อำนาจมี “ฆาตกรรมบุคลิก” (character assassination) ในลักษณะต่างๆ สูงยิ่ง ผิดกับอังกฤษซึ่งมีลอร์ดนั้นลอร์ดนี้ หรือคนที่ไม่ใช่ลอร์ดแต่สังคมเชื่อถือไว้วางใจสูงจำนวนมากที่ช่วยบ้านเมืองยามคับขัน

สอง ในขณะที่ระบบราชการรวมศูนย์อำนาจ เมื่อไปเอาแนวคิดกฎหมายสำนักออสติน (Austinian concept) ของอังกฤษที่ว่ากฎหมายคือเครื่องมือของรัฐเข้ามาใช้ กฎหมายก็เลยกลายเป็นเครื่องมือของรัฐเผด็จการที่ทำกับราษฎรอย่างสาหัส เกิดเป็นความตึงเครียดทางกฎหมาย (ตามคำของ ดร.อักษราทร จุฬารัตน์ แต่ครั้งยังดำรงตำแหน่งเลขาธิการกฤษฎีกา) ที่ยากต่อการแก้ไขสืบมาแม้นบัดนี้

สาม ระบบราชการจะหวาดระแวงการรวมตัวของประชาชน ทั้งๆ ที่การรวมตัวของประชาชนด้วยสันติวิธีเป็นวิถีประชาธิปไตย บางครั้งอาจถึงขั้นที่เรียกว่าเป็นโรคกลัวประชาชน (Demophobia) เอาเสียเลย

วัฒนธรรมของระบบราชการเช่นนี้ ไม่เป็นคุณต่อประชาธิปไตย แต่ก็ยากที่จะปรับเปลี่ยนสิ่งที่ถูกหล่อหลอมมาเป็นเวลานานด้วยศตวรรษ การที่ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขจะลงตัวเกิดความราบรื่น ระบบราชการจะต้องเกิดจิตสำนึกใหม่ ว่าเหตุการณ์บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว ความยากลำบากและอันตรายต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ที่ความไม่ลงตัวของระบอบประชาธิปไตยและของทุนขนาดใหญ่ที่เข้ามายุ่งอำนาจทางการเมือง ไม่ได้อยู่ที่ความเคลื่อนไหวของประชาชน ตรงข้ามในขณะที่กลไกของรัฐไม่สามารถต้านอำนาจของทุนขนาดใหญ่ได้ มีแต่การรวมตัวของประชาชนเท่านั้นที่จะยับยั้งอำนาจอันไม่ถูกต้องที่กระทบกระเทือนสถาบันได้

ถ้าระบบราชการเข้าใจสถานการณ์ แล้วพยายามสนับสนุนรากฐานของประชาธิปไตยและการเคลื่อนไหวของประชาชนตามที่กล่าวถึงในตอน ๒ ในข้อ (๑) ถึง (๔) ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขจะลงตัวได้เร็วขึ้น

พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงเจริญวัยมาในประเทศประชาธิปไตย และทรงถือกฎกติกาและมารยาทประชาธิปไตยอย่างเคร่งครัด แต่คำว่าสถาบันพระมหากษัตริย์โดยบริบทยังรวมถึงพระราชวงศ์ องคมนตรี และข้าราชการบริพาร ซึ่งจำเป็นต้องตั้งอยู่ในความถูกต้อง เพราะเมื่อทำอะไรไปมีผลกระทบถึงสถาบันได้ง่าย ในระบอบประชาธิปไตย สถาบันพระมหากษัตริย์ไม่ใช่สถาบันที่รวมศูนย์อำนาจอีกต่อไป แต่เป็นความดี ความงาม ความถูกต้องของแผ่นดิน ถ้าคิดเชิงอำนาจแล้วน่ากลัวอันตรายเป็นที่สุด แต่ถ้าคิดว่าสถาบันเป็นความดี ความงาม ความถูกต้อง จะมีความปลอดภัย และความดี ความงาม ความถูกต้อง ของสถาบันพระมหากษัตริย์ จะช่วยให้ระบอบประชาธิปไตยเกิดง่ายขึ้น

ในระบบทุนนิยมอันซับซ้อน มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง และการแข่งขันบางอย่างก็ก้าวล่วงพรมแดนทางศีลธรรม และเข้าไปพัวพันกับอำนาจทางการเมืองได้ง่ายๆ การที่พระราชวงศ์ องคมนตรี และข้าราชการบริพาร จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับธุรกิจการเงิน หรืออำนาจใดๆ เป็นเรื่องล่อแหลมสุ่มเสี่ยงต่อความดี ความงาม ความถูกต้อง เป็นอย่างยิ่ง ต้องระลึกไว้เสมอว่าสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่เหนือการเมืองก็จริง แต่ไม่อยู่เหนือความถูกต้อง

ระบบรัฐและสถาบันพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยจึงต่างจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เชิงวัฒนธรรม โดยที่วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่ฝังลึก จึงแก้ไขได้ยากและช้า แต่วิกฤตการณ์ทางการเมืองเป็นเรื่องเร็ว และกระทบสถาบันอย่างรุนแรง จึงเป็นเรื่องที่ควรทำความเข้าใจอย่างจริงจัง จนถึงขั้นปฏิวัติ และวัฒนธรรมของระบบราชการได้

ราชประชาสมาสัยเพื่อสร้างรากฐานประชาธิปไตย ถ้าเป็นไปได้และเป็นของแท้ จะช่วยให้ระบอบประชาธิปไตยลงตัวได้เร็วขึ้น

๔.

กระบวนการทางสังคม เพื่อพัฒนารากฐานของระบอบประชาธิปไตย

โดยที่เรื่องทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นเรื่องยาก จะปล่อยให้เป็นเรื่องของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดฝ่ายเดียวคงจะไม่สำเร็จ เมื่อไม่สำเร็จบ้านเมืองก็คงจะทุกข์ยากต่อไป หรือถึงเกิดความรุนแรง สังคมควรจะเข้ามาเคลื่อนไหวทำความเข้าใจระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะเรื่องรากฐานของระบอบประชาธิปไตย ๔ ข้อ ที่กล่าวถึงในตอน ๒ คือ

- (๑) จิตสำนึกและศีลธรรมประชาธิปไตย
- (๒) ความเสมอภาค ภารดรภาพ สังคมเข้มแข็ง
- (๓) ประชาธิปไตยชุมชน ประชาธิปไตยท้องถิ่น
- (๔) การเมืองภาคประชาชนที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ

ทั้งหมดต้องการความรู้ การเรียนรู้ การเคลื่อนไหวด้วยความหวังดีและสันติวิธี ควรมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มและเครือข่าย โดยจะทำเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่สนใจเป็นพิเศษหรือหลายเรื่องพร้อมกันก็ได้

โดยที่การเคลื่อนไหวดังกล่าวต้องมีทรัพยากรสนับสนุน ควรมีการตั้ง “กองทุนพัฒนาประชาธิปไตย” เป็นกองทุนอิสระ บริหารโดยคณะกรรมการที่สังคมเชื่อถือไว้วางใจ อาจทำเป็น ๒ ทางคือกองทุนที่ได้จากการบริจาคจากบุคคลทั่วไป หรือออกกฎหมายตั้งให้เป็นองค์กรอิสระที่ใช้งบประมาณของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นแบบใดแบบหนึ่ง ควรจะบริหารจัดการโดยคณะบุคคลที่เป็นอิสระ มีความรอบรู้ มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้

มีแต่ความเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างเข้มข้น โดยอาศัยสติ อาศัยปัญญา อาศัยสันติประชาธรรมเท่านั้น ที่จะช่วยให้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขลงตัว ภาคการเมืองก็ดี

ภาครัฐก็ดี ภาควิชาการก็ดี ภาคธุรกิจก็ดี ภาคการสื่อสารก็ดี และแม้ภาคการพระศาสนา ควรส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการสันติประชาธรรม เพื่อช่วยให้ระบอบประชาธิปไตยลงตัว ประเทศจะได้พัฒนาต่อไปได้บนสันติวิธี